

0723

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVÉGI MELLÉKLETE
2016. JÚLIUS 23.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

A t h l e t a C h r i s t i

Epitaphium Ioannis Hunyadi, Matthiae regis patris

*Pannoniae murus, Turcorum terror in armis,
Si qua, Ioannes hac tegetetur, humo;
Sed sub Belgrado mundi superavit ut hostem,
Morte simul domita, sidera vivus adit.
Multi laurigeris Capitolia celsa triumphis
Conscendere duces; solus at iste polum.*

Janus Pannonius: Hunyadi Jánosnak, Mátyás király atyjának sírfelirata

*Pannonföld bástyája, török had mennyköve, János
álmodik itt, ha ugyan fedheti sír röge őt.
Mert ahogyan Belgrádnál győzött volt a pogányon:
lett a halálon is úr, s látta meg élve a mennyt.
Ős Capitóliumot koszorús diadalmenet élén
sok hős járta be – ám égbe csak ez maga szállt.*

Csorba Győző fordítása

A hős és a szent

Hunyadi János és Kapisztrán János ötszázhatvan évvel ezelőtt állította meg a világhódító török szultán hadseregét a Magyar Királyság déli határán

Csodálatos dolog történt 1956. október 23-án. A közép-olaszországi Capestranóban a nándorfehérvári diadal egyik főhőse, Kapisztrán Szent János halálának ötszázadik évfordulóján a szent szobra Magyarország felé fordult, ahol aznap (Márai Sándor korabeli, találó naplóbejegyzése szerint) „Isten malmai gyorsan öröltek”. Ez a csodás jel is rádöbbenhetette a kortársakat – és bennünket, kései utódokat is – arra, hogy az 1456-os nándorfehérvári diadalt és az 1956-os magyar forradalmat és szabadságharcot kerekén fél évezred választja el egymástól. És mennyi minden összeköti a két világtörténelmi, sorsfordító eseményt!

Nem csupán az iszonyú túlerőben levő barbár keleti hódítók elleni heroikus honvédő harc, hanem az is, hogy a magyarok – katonák és civilek egyaránt – a hazájukkal együtt Európa szabadságát és kultúráját is védték, s ezzel az egész nyugati világ csodálatát és tiszteletét kivívták. Ahogy Magyarország, a magyar nép a 15. században a keresztény Európa erős védőbástyája volt az agresszívan terjeszkedő oszmán birodalommal szemben, úgy 1956-ban – szabadságharcának eltiprása ellenére – az első és egyben kiheverhetetlen csa-

pást mérte az Európa keleti felét megszálló és gyarmatosító szovjet birodalomra.

Ma már szinte a feledés homályába vész, de a déli harangszó is összeköti a két honvédő harcunkat. Ugyanis 1956. október 28-án délben – hosszú évek kényszerű csendje után – ismét megszólaltak a harangok a Kossuth rádióban. Erről másnap így számolt be a Honvédelmi Minisztérium központi lapja, a Néphadsereg: „Az utóbbi években iskoláinkban nem tanították, történelemkönyveinkből kimaradt, hogy délben, amikor szerte a világon megkondulnak a harangok, ez a harangzúgás – magyar hősök győzelmét hirdeti. Azokét a magyar hősökét, akik fél évezreddel ezelőtt, Nándorfehérvár falain vívták élet-halál harcukat a sokszoros túlerővel szemben. Mennyire idegenek voltak a magyar népi hősi múltjától azok a vezetők, akik még a dicsőséges nándorfehérvári csata ötszázadik évfordulóján, a Hunyadi-émlékünnepségek évében sem voltak hajlandók beleegyezni abba, hogy delente a magyar rádió is röptesse szét a magyar hősök emlékének harangszavát! E dicsőséges történelmi évforduló esztendejében újból magyar vérnek kellett öntöznie hazánk föld-

jét. De nem folyt hiába a hősi vér. Föltámadott a magyar nép tengere és újjászületést, új utat hozott sokat szenvedett hazánkknak.”

A forradalom leverése után azonban még egyszer elnémultak a harangok. Ahogy Szigethy Gábor írja a Megkopott harangszó 1456–1956 című, tíz éve, a kettős jubileum tiszteletére megjelent kötetben: a második szovjet intervenció kezdete után pont három hónappal, 1957. február 4-én a József Attiláról elnevezett Szent Imre Gimnázium I. c osztályának tanulójaként úgy emlékezett, aznap délben „hallgattak a harangok, a városban néma csend volt. Nem ünnepelte harangzúgás a nándorfehérvári diadalt – némán gyászoltuk a letiport, vérbe fojtott forradalmat és szabadságharcot. (...) Ötven éve elhallgatott bennem a déli harangszó. És vártam, évtizedekig vártam a pillanatot, amikor újra megkondul lelkemben a harang... Et resurrexit tertia die.”

De miért és kikért is szól a déli harangszó, immár ötszázhatvan éve? A nándorfehérvári diadalhoz fűződő több legenda, illetve tévhit egyike szerint az akkori pápa, a spanyol eredetű, híres-hírhedt Borgia-családból származó III. Callixtus –, aki a törökök elleni ke-

resztes hadjárat szervezésének szentelte alig több mint hároméves hivatali idejét – a Nándorfehérvárnál kivívott magyar győzelem emlékére/tiszteletére rendelte el a harangok megszólaltatását. Ezt a közhiedelmet az események kronológiája önmagában is cáfolja: II. Mehmed szultán hadserege ugyanis 1456. július 3-án kezdte meg Nándorfehérvár ostromát, a pápa azonban négy nappal korábban, június 29-én, Szent Péter és Pál apostolok ünnepnapján adta ki Cum hiis superioribus annis kezdetű imabulláját (amelyet Mainzban a zseniális nyomdász, Johannes Gutenberg latin és német nyelven is kinyomtatott).

Tévhit az is, hogy III. Callixtus a déli harangozást rendelte el. Ennek maga a pápai bulla mond ellent, amely a török invázió elleni keresztresztes hadjáratra való mozgósítás és lelkesítés jegyében a templomokban a harangok mindennap háromszori megszólaltatását délután három és hat óra között (!), valamint a Miatyánk és az Angyalí üdvözlés imádságának háromszori elmondását rendelte el, egyúttal különleges bűnbocsánatot ígért mindazoknak, akik imáikkal segítik a keresztreszteseket. *folytatása a II–III. oldalon*

A hős és a szent

folytatás az I. oldalról

Mivel a pápai bulla híre – az akkori kezdetleges hírközlési viszonyok következtében – Magyarországra csak a nándorfehérvári diadal, azaz július 22-e után érkezett meg, a győzelmet ünneplő itthoni harangozás emléke fokozatosan összekapcsolódott a III. Callixtus által elrendelt európai gyakorlattal – annál is inkább, mivel a következő pápák nem vonták vissza az eredetileg az 1456. évi török veszély elhárítására elrendelt harangozást és imádkozást.

Aztán az 1500-as szentévből egy másik Borgia-pápa, VI. Sándor az újra erősödő török veszedelem hatására szintén bullában fordult a keresztény világhoz, és ismételten elrendelte a mindennapi harangszót, de attól kezdve már déli 12 órakor harangoztak, és ez a szokás terjedt el világszerte. Ezzel szemben az a tény kevésbé ismert, hogy valóban a nándorfehérvári diadalhoz kötődik az egyik legszentebb keresztény ünnep, az Úr Jézus Krisztus színváltozása (transfiguratio Domini). A pápához ugyanis 1456. augusztus 6-án érkezett meg a július 22-i győzelem híre, és ennek hálaemlékezetéül tette augusztus 6-ra ezt a nagy katolikus ünnepet.

Míg a déli harangszó nándorfehérvári legendája egy kommunikációs félreértés, illetve jóindulatú összemérés következménye, Dugovics Titusz önfeláldozó hőstette durva csúsztatás. A legenda forrása Antonio Bonfini 15. századi itáliai humanista történetíró híres műve, amit Mátyás király megbízásából írt (Rerum Ungaricarum Decades, azaz A magyarok történetének évtizedei). A nándorfehérvári csatáról írja: „Emlékeznek egy zászlóval odalopakodó törökre, aki gyorsan kúszott fölfelé a legmagasabb toronyra, hogy királynak jelvényét annak a csúcsára kitűzze, és ezzel bátorságot öntsön a többiekbe, akik még nem nyomultak be, hogy ők is jöjjenek a városba, a magyart pedig le akarta hajítani, hogy a keresztényeket elcsüggyesse. Nyomban utánaered egy magyar, és mielőtt amaz a nemzeti zászlót ledobná, a torony tetején veredni kezdenek. És mert a magyar másképp nem tudja megakadályozni, megragadja a törököt, és a legmagasabb csúcsról azzal együtt a mélybe veti magát.” (Kulcsár Péter fordítása) Csak hogy Bonfini nem említett nevet, ráadásul ugyanezt a történetet a boszniai Jajca 1464-es török ostroma leírásakor is elmesélte. Az itáliai történetíró művét Európa-szerte többször kinyomtatták, más történetírók is felhasználták szövegét, így az önfeláldozó hős alakja a 16–17. században önálló életre kelt. A legenda szinte valamennyi szak- és tankönyvbe bekerült, és többek között Wagner Sándor közismert, a Magyar Nemzeti Galériában látható festménye (1859) is megörökítette Dugovics Titusz önfeláldozását.

A kora újkori magyar történetírók azonban furcsa módon egyáltalán nem emlékeztek meg az állítólagos hőstettéről. A fordulat a 18. század végén történt, amikor Pétzeli József 1788-ban kiadta a Haszonnal mulattató mesék című művét. Ő Jajca várába helyezte a Bonfini által elsőként megírt hőstettet, s a magyar vitézt második Deciusként emlegette. Nála jelent meg az a motívum is, hogy a tett és a vár megvédése között egyértelmű összefüggés található. Hatvany Pál 1796-ban már Nándorfehérvárra helyezte az eseményeket, Kisfaludy Sándor pedig 1809-ben a legnagyobbakhoz

hasonlította az önfeláldozó katonát. A romantika korában a vitéz alakja szépirodalmi figurára lett, Vörösmarty Mihály két költeményt is szentelt neki, de ő is, mint Kisfaludy, névtelen vitézt emlegetett.

A Dugovics Titusz nevet először Döbrentei Gábor író tette közzé a Tudományos Gyűjtemény 1824-es évfolyamában, miután Vas vármegye egyik esküdtje, a Nemesdömölkön élő Dugovics Imre átadott neki három dokumentumot, amelyek szerinte azt igazolták, hogy ő annak a Dugovics Titusznak a leszármazottja, aki az 1456. évi nándorfehérvári ostrom közben magával rántotta a zászlós törököt. Csak hogy levéltárosok és történészek az utóbbi években kiderítették, hogy a Mátyás királynak tulajdonított adománylevél, amelyben Bertalanra, Dugovics Titusz fiára birtokot ruházott, minden bizonnyal hamis, továbbá az 1588-ban kiállított oklevél és Bercsényi Miklós 1705-ös, Dugovics György számára kiállított menlevele is meglehetősen kétes hitelességű. A dolgok mai állása szerint az a legvalószínűbb, hogy ha létezett is egy ismeretlen vitéz, aki Nándorfehérvár 1456-os ostrománál véghezvitte nevezetes hőstettét, csak az 1820-as évek elején neveztek el Dugovics Titusznak egy addig vitatott nemességű család túlbuzgó és gyanús öngazoló manővereinek köszönhetően.

A legendák sorát folytathatjuk a nándorfehérvári diadal főhősével, Hunyadi Jánossal, akinek születési ideje, helye, származása a régmúlt idők homályába vész. Bármilyen különös, hiszen a magyar történelem egyik legnagyobb és legsikeresebb hadvezérééről, a Magyar Királyság kormányzójáról, Mátyás király edesapjáról van szó, de tény, hogy nagyon keveset tudunk családjáról, gyermekkoráról, neveltetéséről. A legelterjedtebb nézet szerint Hunyadi ősei havasalföldi, illetve dél-erdélyi oláh kenézek voltak, de apja már magyar köznemesként Zsigmond király udvarában szolgált. Létezhet olyan feltevés is, hogy Hunyadi János Zsigmond király törvénytelen fia volt, míg Pietro Ransano 15. századi itáliai dominikánus szerzetes, humanista történetíró és a már említett Bonfini is a római Corvinusok ősrégi családja leszármazottjának tartotta a Hunyadi nemzetséget, s Mátyás király (természetesen) ez utóbbi felfogást tette magáévá.

Érdekes, hogy a szintén az oszmán hódítók elleni harcra életét feltevé, világhírű törökvezér hadvezér, Zrínyi Miklós a nándorfehérvári diadal után éppen kétszáz évvel, 1656-ban a fő példaképeknek tartott Mátyás király életéről való elmélkedéseiben így írt Hunyadi Jánosról: „Az én pennám meg fog akadózni Mátyás király nemzetsége számlálásában s eleget versengettek már a historicusok abban. Bonfinius rómaiaktul s régi tündöklő Corvinusoktul hozza ki a genealogiát, el is hittem, hogy úgy vagyon; a magyar írók pedig nem egyeznek vele ebben, hanem hogy Zsigmond királytul és egy bujár (bojár) asszonytul való volna, nem törvényes házasságbul, hanem szerelem gerjedésébül. Ha így volna is, nem volna mind ebben mit szégyenleni... Amaz erős vitézségi Hercules, aki ez világot betöltötte szép nevezésével, ki fia volt? Jupiteré, Alcmenából. Sok száz másnak, vitéz nevű főembereknek eredetét nem tudjuk, fabulákkal támogatván tudatlanságunkat. Így ha Hunyadi János is régi seculumokban (évszázadokban) lett volna,

ennek is Jupiteret atyjául adták volna, vélvén a régiek, hogy csaknem lehetetlen embertül fajozni annak, kinek jó cselekedetei nagyobbak más embereknek rendinél. Hunyadi Jánosnak fia Hunyadi Mátyás volt, s nem elég-e az? Mutasson ilyen apát s ilyen fiat nekem egy historicus, aki ezer esztendőre fonja is némely királynak genealogiáját... Azért Hunyadi János Mátyásnak tartott világosságot; annál a szép carbunculusnál látták meg Mátyást a magyarok, kit talán meg nem találtak volna olyan könnyen, ha az a világosság nem lett volna. Az atyja érdemeért lén király, akit még királyságra valónak nem ismértek volna...”

Fogadjuk el a hős Zrínyi bölcs érvelését, és ne Hunyadi János származásáról, hanem dicső tetteiről és történelmi szerepéről töprengjünk a nándorfehérvári diadal 560. évfordulóján. Hiszen a legendákkal és tévhitekkel szemben előttünk áll a történelmi igazság, amit Benedek Elek, „a nagy mesemondó” plasztikusan így összegzett: „Hunyadi János elsőnek tette halhatatlanná a Hunyadi nevet; ő az, ki a magyar névnek az egész világon hervadhatatlan dicsőséget szerzett hadvezéri lángelméjével, s akinek élete pályája az önzetlen honszerelmenek, a habozást nem ismerő önfeláldozásnak mindörökké ragyogó példaképe marad.”

Mert bármilyen mesebe vagy kalandregénybe illő Hunyadi János rendkívüli életpályája, a történelmi igazság, egyben tanulság az, hogy az ember az, ami megtörtént vele, s amit megcselekedett. „Az embernek nincs más természete, csak az, ami cselekedett” – állapította meg a huszadik század legnagyobb spanyol filozófusa, Ortega. Magyar kortársa, Ravasz László református püspök pedig arra figyelmeztetett, Isten a feladatokban mutatja meg minden nemzedéknek, hogy milyen naggyá lehet, és a feladatok annál nagyobbak, minél törpébb egy kor, minél elesettebb egy nemzedék.

A nagy feladat, ami Hunyadi János előtt állt, és aminek egész életét szentelte, hazája, Magyarország megvédése volt a török hódítótól. Éppen az ő életében vált az oszmán állam az akkori világ egyik legnagyobb birodalmává, amely nagyobb és erősebb haderővel rendelkezett, mint bármelyik európai állam. A rettegett mongol katonáállam és a profeszionális bizánci államszervezet-közigazgatás legfontosabb elemeit ötvöző totális oszmán állam II. Murád, majd fia, II. „Hódító” Mehmed (Mohamed) szultán uralkodása alatt az egész Balkánt, 1453 május végén pedig Konstantinápolyt (Bizánc), a régi Keletrómai Birodalom fővárosát is elfoglalta, és ezután további európai terjeszkedésének útjába Magyarország került. A több római pápa által is szorgalmazott és támogatott keresztény összefogás, közös katonai akció vagy eleve meghiúsult, vagy vereséggel végződött (mint 1444-ben a várnai csata, ahol elesett Ulászló magyar király is).

Éppen ebben az időszakban vált a legfontosabb magyar politikussá Hunyadi János, aki-nek pályája – miután egészen fiatal korától katonáskodott – Zsigmond király udvari vitézeként kezdett felívelni az 1430-as években. Az első nagy fordulatot Habsburg Albert rövid uralkodása (1437–1439) jelentette, amikor a király és a királyné négy délkeleti végvár korszerűsítését és megvédését bízta rá és testvéreire. II. Murád 1439-ben elfoglalta az al-Duna men-

ti Szendrő várát, amely még Zsigmond uralkodása alatt, 1426-ban szerződéses úton került Szerbiától a Magyar Királysághoz Nándorfehérvárral, a legerősebb délvédelmi várral együtt. A szendrői ostrom után a király szőrényi bánná nevezte ki Hunyadi, aki ezzel bekerült az országos tisztséget betöltő bárók közé, s a következő évben, Albert hirtelen halálát követően a lengyel Jagelló Ulászló (1440–1444) mellé állt az özvegy Erzsébet királynéval és a csecsemő V. Lászlóval, valamint az őket támogató bárókkal szemben. Hunyadi jól döntött, mert az ifjú és tapasztalatlan király uralma megszilárdításának jutalmául 1441-ben erdélyi vajdává, majd egyben temesi ispánná és nándorfehérvári kapitánnyá nevezte ki. Az általa korábban apródként már megismert, Magyarország kulcsának, illetve déli kapujának tartott – a Duna és a Száva összefolyásánál fekvő – vár kapitányását Hunyadi János 1441 nyarán vette át a raguzai származású Tallóci Jovántól (Jánostól), aki az előző évben II. Murád szultán seregének két hónapos ostromától sikeresen megvédte a legfontosabb déli végvárunkat – így példát és tanulságot nyújtott Hunyadinak, hőstette (az első nándorfehérvári diadal) azonban szinte teljesen feledésbe merült.

Hunyadi 1441-es kinevezése új fejezetet nyitott a török elleni védelem megszervezésében, mert egységesen irányíthatta a török csapatok által ekkor már folyamatosan támadott, fosztogatott és pusztított egész déli és délkeleti határvidék védelmét. Kivételes katonai tehetsége, elszántsága, ereje, haditettei ettől kezdve már jól ismertek, az ezt követő másfél évtizedben – 1456. augusztus 11-i haláláig – szinte szünet nélkül harcolt a török ellen, igaz, váltakozó sikerrel. Ő volt sokáig az utolsó keresztény hadvezér, aki nagyszabású támadó hadjáratokat vezetett a Balkánon, mélyen benyomulva a török hódoltság területre. (Mátyás király ebben nem követte apja példáját.) Sok nagy győzelmet aratott, de súlyos vereségeket is túl kellett élnie, mint például Bulgáriában az 1444-es várnai csatát vagy Szerbiában az 1448-as (második) rigómezei ütközetet. A török-magyar viaskodásban új helyzetet teremtett az 1451-ben trónra lépő II. Mehmed szultán, aki méltán kapta meg a „Hódító” előnevet. Az ifjú uralkodó két év múlva, csaknem két hónapos ostrommal bevette Konstantinápolyt, és ezzel teljesen elfoglalta a Nyugatrómai Birodalmat csaknem ezer évvel túlélő Bizánci Birodalmat.

A következő hódítási iránya Szerbián át Magyarország lett, s 1456 tavaszán a szultán mintegy hetvenezres haderejével, a kor legerősebb tüzérségével és kétszáz hajóból álló dunai flottájával Nándorfehérvár bevételere indult. Az akkor már mintegy ötvenéves Hunyadi pályája csúcspanán állt mint az ország legmagyobb, leggazdagabb földbirtokosa, s bár túl volt kormányzói megbízatásán (1446–1453), hatalma és befolyása nem csökkent. Ugyanis a tizenhárom éves Habsburg V. László király (ténylegesen 1453 és 1457 között uralkodott) Magyarország főkapitányává és a királyi jövedelmek kezelőjévé is kinevezte Hunyadi, aki emellett Beszterce város örökös grófja lett. Régi, lekötözött híve, Vitéz János váradi püspök a királyi titkos kancellária élére került, elsőszülött fia, Hunyadi László pedig horvát-dalmát bán és temesi ispán lett.

Joseph Brenner Hunyadi János harca Nándorfehérvárnál a török ellen című festményén közepén Kapisztrán János kereszttel a kezében buzdítja a magyar katonákat
 FORRÁS: HM HADTÖRTÉNETI INTÉZET ÉS MŰZEUM

Az ifjú Habsburg-uralkodó és az őt befolyásoló, illetve mögötte álló, Hunyadi megnövekedett politikai és gazdasági erejére féltékeny bárók sikertelenül próbálták a hatalmát korlátozni. Az ország szerencséjére –, ugyanis 1456 tavaszán, amikor a féltelmes szultáni hadsereg Nándorfehérvár ellen indult, Hunyadi gyakorlatilag egyedül maradt. Az ifjú király Cillei Ulrik gróffal, legfőbb tanácsadójával Budáról Bécsbe menekült, s „Magyarország urai tétlenül, mintegy súlyos álmokorban szenvedve, a pusztulásra szánt várak nem siettek fegyveresen a segítségére” – áll Thuróczy János híres 1488-as krónikájában. (Az egyetlen személyesen megjelent báró Kőrögyi János macsói bán volt, s küldött csapatokat Hunyadi egykori szövetségese, Újlaki Miklós is.) A főkapitány saját költségén egy csaknem tízezer főnyi páncélos lovasból álló zsoldos sereget állított fel, Nándorfehérvár őrségét pedig hétezer főre emelte, s megfelelő tűzérsséggel, hadieszközökkel és utánpótlással látta el. A vár védelmét sógorára, Szilágyi Mihályra bízta, de ott volt nagyobbik fia, László is.

Időközben a pápa nevében, Carvajal bíboros megbízásából Magyarországra érkezett Kapisztrán János itáliai ferences (minorita) szerzetes megkezdte a török veszedelem elleni keresztes hadjárat szervezését. A karizmatikus barát hívó szavára Szeged környékén össze is gyűlt a főként déli vármegyék paraszt-

jaiból és mezővárosi polgáraiból álló mintegy húsz-huszonezer főnyi keresztes had, amely nagyrészt „kaszával-kapával”, katonai tapasztalattal azonban nem rendelkezett.

Az ostrom története közismert; oly sokan és sokszor, részletesen megírták. II. Mehmed szultán hatalmas seregével július 3-án érkezett a több részből álló vár alá, melynek falait – a szárazföldi és a dunai ostromzár kialakítása után – másnap kezdte szisztematikusan lőni a kor legerősebb tüzérsége. Szilágyi Mihály várkapitány minden tőle telhetőt megtett, de a tízszeres túlerőnek biztosan nem tudtak volna sokáig ellenállni a végvári vitézek. Ám tíz nap múlva, július 14-én Hunyadi rögtönzött dunai „flottája” és Szilágyi szerb sajkásai egyesült erővel, többórás véres küzdelemben áttörték és szétverték a török hadihajókból álló ostromzárát, így a magyar felmentő sereg legjobb csapatai akadálytalanul bejuthattak az ostromlott várba, megerősítve annak fáradó őrségét, míg az időközben némiképp kiképzett és a végsőkig elszánt keresztes had zöme a Száva bal partján, a török balszárnyal szemben várakozott. A több mint kéthetes szakadatlan ágyúzás után a szultán július 21-én este megindította a döntőnek szánt rohamot a vár elfoglalására, de az egész éjjel tartó öldöklő harcban a védők minden támadást visszavertek. Amikor már úgy tűnt, a felsővárost elfoglaló janicsárok betörnek a felleg-

várba, Hunyadi tüzésőt zúdított a törökökre és páncélos lovasságával teljes erővel rájuk támadt. Ugyanekkor a zimonyi táborból érkező keresztesek, Jézus nevét kiáltozva rárontottak a felsővárosban harcoló janicsárokra, és hajnalra visszaverték az ostromlókat.

Július 22-én már ellentámadásba mentek át a magyarok: Kapisztrán barát vezetésével az addig nem harcoló, pihent keresztesek a Száván átkelve meglepetésszerűen megtámadták a török sereg balszárnyát, s a váratlan helyzet kihasználva Hunyadi nehézlóvassága élén kitört a felsővárosból, rárontott a török jobbszárnyon álló szpáhikra, majd bravúrosan elfoglalta az ellenséges ágyúkat és egy részükkel lőni kezdte a törököket – így az ostromlók-ból lettek az ostromlottak. A szultán még ekkor sem adta fel a küzdelmet, de katonái egyre fogytak, tüzérsége már nem volt, s miután maga is megsebesült, az oszmán had megkezdte a visszavonulást. Július 23-án hajnalban a vár védői már csak elhagyott török tábor láttak; teljes diadalt arattak az ellenség fölött.

Ekkora győzelmet Európában Hunyadi János előtt senki, majd utána még fia, Mátyás király sem aratott híres fekete seregével a török fölött. Így érthető, hogy a következő pápa, II. Piusz az Athleta Christi (Krisztus bajnoka) kitüntető címet adományozta posztumusz Hunyadi Jánosnak. Már elődje, a törökellenes harcot szívügyének tekintő III. Callixtus pápa másfél évvel

Hunyadi János halála után a magyar királlyá választott ifjú Mátyásnak írt levelében ugyanezzel a kifejezéssel méltatta a törökverő hőst: „Fölidézve atyádnak, Krisztus győzhetetlen atlétájának örök dicsőséggel körüvezett emlékezetét, azt a meggyőződést tápláljuk, hogy az ő gyászos halála után Magyarország Benned újabb támasztóoszlopot nyert, melynek szilárdságát növeli az, hogy előtted áll atyád dicsőségének példája. Ezt biztos hitünk szerint Te nemcsak el fogod érni, hanem minden igyekezettel fölül is fogod múlni...” (Idézet Bajcsy-Zsilinszky Endre 1939-es Mátyás király-életrajzából)

Az ötszázhatvan évvel ezelőtti nándorfehérvári diadal mindkét főhőse életével fizetett az Európa-szerte ünnepezt győzelemért; Hunyadi János pestisben megbetegedett, és augusztus 11-én meghalt. Az őt sirató Kapisztrán János így méltatta: „Jaj, széttört a tükör, melyben nézni akartuk magunkat. Most, az ellenséget legyőzve, Istennel uralkodsz, az angyalokkal diadalmaskodsz, derék János!” (Thuróczy János: Chronica Hungarorum, 1488, Horváth János fordítása.) Őt ugyan elkerülte a Nándorfehérváron tomboló pestis, de az idős szerzetes egészségét is felőrölte a hosszú, emberfeletti küzdelem; három hónappal a diadal után, 1456. október 23-án hunyt el az újlaki ferences kolostorban, s 1690-ben avatták szentté.

FAGGYAS SÁNDOR

Mikszáth Kálmán: Magyarország lovagvárai (9.) A várak királya

Az 1889-ben írt gyűjtemény 1926-os Révai-kiadása alapján

Ha Hunyadi János nem tett volna semmit, csak azt, hogy ő nevelte Mátyás királyt, már azért is híres lenne.

Vagy ha nem csinált volna egyebet, mint hogy ő építette fel Vajdahunyadot, már abból is ráismernék, hogy nagy embernek kellett lennie, aki koránál magasabban szárnyalt.

De hát Hunyadi János csinált még egyebet is. Szent István királytól kezdve le egész Deák Ferencig, keresztül-kasul nyitogathatjuk, fűrészhetjük Clio fiókjait, míg egy olyan nagy alakra találunk, mint Hunyadi János. Azaz, hogy nem találunk.

Minden csodálatos, ami az ő keze nyomát viseli. Még ez a vár is, mely a Zalasd vize feletti sziklán kevélyen hirdeti a középkor fényét, művészetét és ízlését.

Szinte megismerni, ki mit épített e kolosszális tündérszépségű várból.

Ezek a karsú tornyok, e remekei a csúcsíves építészetnek, ezek a szép cirádás erkélyek, e klasszikus kidudorodások, ezek a Hunyadi Jánoséi.

A rendetlen, összegyömösölt bástyák, erődök szembosszantó melléképületek a Bethlen Gábor manupropriája, meg a többi tulajdonosoké.

Mert sok kézen járt a vár. Mátyás király fiára, Korvin Jánosra hagyta, ki itt tartá egyszerű udvarát, melyben Fráter György is apród volt.

Corvin már ekkor mondogatta, felismervén a fiú nagy tehetségeit:

– Keserves lesz még ez a te buksi fejed Erdélynek, ha idejekorán le nem szelik.

Corvin halálával nejjé lett a vár, majd zálogképpen (tizenkétezer forintban) az enyingi Törökőkhöz jutott, ezek kihaltával a fejedelemlre, Bethlen Gáborra szállt.

Egy Bethlen-leány (Katalin) révén, aki a kalandos Zólyomihoz ment férjhez, Zólyomiaké lett Vajdahunyad, kik apa és fiú fejedelemségre vágyván, börtönből börtönbe vándoroltak s nóták útján a vár kézzől kézre járt.

Apafy Mihály uram önagsága »holmi tarozások« fejében Thököly Imrének adta.

De Zólyomi Miklós sem pihent s a portánál örökké mozgatta a maga dolgait.

Apafy uramra nemegyszer reccsentettek rá. Egy eredeti levél fenn is maradt.

Atyámfia!

Zólyomi a fényes portánál panaszkodott, hogy Hunyad vára Thökölynél van. Barátom uram, ez nem illet. A dicsőséges szultán parancsa, hogy Zólyominak minden vagyona visszaadattassék. Ezt tehát megérted.

1667. június 15-én.

Kara Musztafa, kaimakám.

A jámbor természetű Apafy (akivel ilyen hangon beszélgettek a szultán vezérei) ijedten rohant Teleky nyakára a levéllel:

– Lásza Teleky Mihály uram, mit cselekszik.

És Teleky Mihály uram látta is – mert ő jól tudta azt, hogy Kara Musztafa levele csak anynyit jelent: »Küldjete ismét egy kis pénzt.«

Vitte is rögtön a levelet Thökölyhöz.

– Láthatja kegyelmed, mit kell csinálni.

Thököly is látta; mindjárt összecsomagolt egypár zacskó aranyat s küldte Telekynek, Teleky pedig Musztafának, visszatartván maga számára is valamicskét.

Így ismétlődött ez igen gyakran, míg végre Zólyomi halálával teljesen háborítlanul székelt Hunyadon Thököly, fényes udvart tartván ott német őrséggel. Hogy miből állt az akkori »fényes udvar«, mutatja a hunyadvári lajstrom, amely szerint a várnak az őrségen kívül a következő személyzete volt: Egy várnagy, egy gazda, egy rationista, kulcsár, káplán és egy diák. Ezek valamennyien ezerkétszáz két forintba kerültek évenként.

Talán fölösleges mondani, hogy Thököly

Imre is nótába jutott, s a vár Apafy, majd az Apafyak után a kincstáré lett.

Minden gazdájánál sok viszontagságot állott ki, de megaláztatást csak ennél. A kincstár ugyanis 1852-ben a bezirkereket szállásolta el a Hunyadiak büszke várában.

A modern idők nem nagyon kedveznek a váraknak. Szerepük elmúlt, mert hasznuk elmúlt. A legerősebb sásfészek is leomlottak. Idők foga, háborúságok zivatara, emberek közönye, gondatlansága, királyok taktikája sok vár elpusztulását okozta.

Vajdahunyad is sokszor járta már a végét. De hatalmas megalkotója olyan talizmánnal látta el, hogy minduntalan felújult. A nagy Hunyadi művészetet hagyott lehelni a kövekbe.

A kövek szilárdsága nem mentette volna meg Hunyadot, de a művészet lehe parancsolón hirdeti rajtok: »Nekem meg kell maradnom.«

Áll is romjaiból régi fényére, formájára visszahozva. Talán éppen szakasztott olyan, mint új korában. Alant a kis Zalasd patak csörög rejtelmesen. Fenn a szép tornyok, fülkés bástyák csalóka ígétbe fogják a vándort.

Mohón tapad szeme a cikcakkos, százféle ablakokra, hogy nem jelenik-e meg valamelyikében Hunyadi János, sisakos fejével, vállára boruló hullámos hajával, vagy a szelíd arcú nagy asszony, Szilágyi Erzsébet, előkiabálva valahonnan a gyerekeket: »Laci, Matyi, hol vagytok?«.

Képirás (13.)

Az első világháború éveiben a hívek heves érzelmnyilvánításokkal búcsúztatták országszerte az elrekvirált tárgyakat

Ezüstcsengésű angyali ének

Ünnepélyesen búcsúztatták el a három óbudai harangot: „Mielőtt útnak indultak, hogy majd hadiszerekké formálódjanak át, virággal díszítették fel mind a hármat: az öreg harangot, a komolyan kongót, a kisebbet, a szelíden zengőt és az angyalok énekére emlékeztető, ezüstcsengésű »harang-fiút«” – írta kerekén száz esztendővel ezelőtt, 1916-ban a Tolnai Világlapja. Az első világháború idején – honvédelmi miniszteri utasításra – országosan, sorozatosan rekvirálták hadi célokra a harangokat, s egyfajta hagyomány alakult ki sebtében, amelynek részeként ünnepélyesen, méltóságteljesen búcsúztatták el

a közösségek a tőlük csekély térítés ígérével elvett öntvényeket. A Magyar Katolikus Lexikon ugyanezt így fogalmazza meg: „Hadba vonuló harangjait a hívek országszerte heves érzelmnyilvánításoktól kísérve búcsúztatták.” Az idős asszonyok megkönnyezték a hazának felajánlott áldozatot... Példaként említik, hogy Nógrád és Komárom megye területéről az első világháborúban a harangok csaknem hatvan százalékát hasznosították hadicélokra. A hatóságok – a következő évben hivatalos átiratban is megfogalmazott – álláspontja az volt, hogy hazánkban a történelmi és művészeti értékkel rendelkező harangok

száma oly csekély, hogy „az ország túlnyomó részében egy harang sem maradna meg”. Mindazon templomoknál, amelyeknek egyébként nem maradt volna harangja, vallási célokra egy – mégpedig mindenütt a legkisebb – meghagyandó. A hatóságok pedig háború idején kérlelhetetlenek és kizárólagosak, nem tűrik az ellenkezést... A harangérc pedig különleges érték! Ugyanez a fémanyag, miután a díszítésétől megfosztották, néhány héten belül már nem komolyan kongott, nem szelíden zengett, s az angyalok énekét sem idézte ezüstcsengésével, hanem a pusztítás moráját dübörögte dörgedelmes ágyúszóval. (SZPA)